

УДК 336.71

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6\(8\)-405-423](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6(8)-405-423)

Охрименко Ірина Борисівна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківської справи та страхування, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, пр-т Перемоги, 54/1, м. Київ, 03057, тел.: (044) 371-62-84, <https://orcid.org/0000-0002-7408-5145>

Білошапка Вікторія Степанівна кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри банківської справи та страхування, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, пр-т Перемоги, 54/1, м. Київ, 03057, тел.: (044)371-62-84, <https://orcid.org/0000-0002-0398-4418>

ВПЛИВ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА ТЛІ ВІЙНИ

Анотація. Банки і банківська система скрізь у розвинутих країнах мають випереджальний поступ розвитку і чинять суттєвий вплив на економіку. Тому роль банків у економічному розвитку завжди була і залишається значною, а от характер і масштаби впливу неоднозначні і залежать від багатьох чинників, дія яких складна і багатогранна. На початку 2022 року Україна зіткнулася з новим масштабним випробуванням – повномасштабної війною з росією, що зумовило суттєві різкі зміни на банківському ринку і в економіці у цілому, зокрема стрімке падіння ВВП і збитки у банківському секторі. Обидві обставини чинять значний вплив на банківське кредитування, яке є важливим елементом ролі банків у економічному зростанні. Насичення економіки кредитними ресурсами майже завжди виступає передумовою економічного розвитку країни і є важливим на різних етапах економічного циклу. Тому аналіз і оцінка впливу банківського кредитування в умовах війни є актуальним завданням. Встановлено, що розвиток банківського кредитування має тісний зв'язок з основними макроекономічними показниками, проте його вплив на зростання економіки був переважно контр продуктивним. Цьому сприяли ряд об'єктивних та суб'єктивних чинників, включаючи монетарну політику НБУ. Протягом останніх років банки України гальмували кредитування на користь забезпечення фінансової стійкості та прибутковості. Доведено, що кредитування банками господарюючих суб'єктів не є панацеєю вирішення структурних дисбалансів економіки і може стати потужним важелем економічного зростання лише за умови відповідної структурної перебудови на всіх рівнях. Обґрунтовано, що подальший розвиток кредитування і підвищення його впливу на економіку України можливе за умови збереження фінансової стабільності, комплексних структурних змін в економіці, за активного залучення іноземного фінансування і

має будуватися на оновлених засадах взаємодії з регуляторами і зовнішніми інвесторами. Синергетична дія використання внутрішнього ресурсного потенціалу банками України і залучення зовнішніх інвестицій матиме не лише результат поступового економічного зростання, а й соціальний ефект у вигляді нових робочих місць і скорочення безробіття. Дослідження доводить, що роль банків у економічних процесах залишається значущою за різних умов і на різних стадіях економічного циклу.

Ключові слова: банки, кредитування, економічний розвиток економіки, економічне зростання.

Okhrymenko Iryna Borysivna PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Banking and Insurance Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Prospect Peremogy 54/1, Kyiv, 03057, tel.: (044) 371-62-84, <https://orcid.org/0000-0002-7408-5145>

Biloshapka Viktoriya Stepanivna PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Banking and Insurance Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Prospect Peremogy 54/1, Kyiv, 03057, tel.: (044) 371-62-84, <https://orcid.org/0000-0002-0398-4418>

THE INFLUENCE OF BANK LENDING ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE: REALITIES AND PROSPECTS AGAINST THE WAR

Abstract. Banks and the banking system everywhere in developed countries are advancing and have a significant impact on the economy. Therefore, the role of banks in economic development has always been and remains significant, but the nature and extent of influence are ambiguous and depend on many factors, the action of which is complex and multifaceted. In early 2022, Ukraine faced a new large-scale test - a full-scale war with Russia, which led to significant dramatic changes in the banking market and the economy as a whole, including a sharp decline in GDP (Gross Domestic Product) and losses in the banking sector. Both circumstances have a significant impact on bank lending, which is an important element of the role of banks in economic growth. Saturation of the economy with credit resources is almost always a prerequisite for economic development and is important at different stages of the economic cycle. Therefore, the analysis and assessment of the impact of bank lending in wartime is an urgent task. The development of bank lending has been found to be closely linked to key macroeconomic indicators, but its impact on economic growth has been largely counterproductive. This was facilitated by a number of objective and subjective factors, including the NBU's monetary policy. In recent years, Ukrainian banks have slowed down lending in favor of financial stability and profitability. It has been proven that lending by banks to economic

entities is not a panacea for resolving structural imbalances in the economy and can become a powerful lever for economic growth only if appropriate structural adjustment at all levels. It is substantiated that further development of lending and increasing its impact on Ukraine's economy is possible provided financial stability is maintained, comprehensive structural changes in the economy, with active foreign financing and should be based on updated principles of cooperation with regulators and external investors. The synergistic effect of the use of domestic resource potential by Ukrainian banks and the attraction of foreign investment will have not only the result of gradual economic growth, but also a social effect in the form of new jobs and reduction of unemployment. The study proves that the role of banks in economic processes remains significant under different conditions and at different stages of the economic cycle.

Keywords: banks, crediting, economic development, economic growth

Постановка проблеми. Економічний розвиток і зростання для будь-якої держави завжди були пріоритетом загальної економічної політики, виступаючи невід'ємним атрибутом незалежності країни. В свою чергу, банки і банківська система в розвинутих країнах, як правило, мають випереджальний поступ розвитку і суттєвий вплив на економічні процеси. Виступаючи амбасадором змін, сам банківський сектор розвивається динамічніше, ніж інші сектори економіки і залишається найбільшим сегментом фінансового ринку. В Україні цей аспект посилюється умовами низького інвестиційного потенціалу держави, недостатнього рівня розвитку фінансового ринку та обмежених власних можливостей підприємств. Переоцінити значення банків у відтворювальних процесах і економічному розвитку важко. Ця роль завжди була значною, а от характер і масштаби впливу неоднозначні і залежать від багатьох чинників, як внутрішньо банківських, так і зовнішніх, дія яких складна і багатогранна. Це підтверджується постійними дискусіями навколо не пропорційності змін у розмірах ресурсів, активів банків та їх структури, критикою з приводу не нарощення кредитування банками України за значного накопичення вільної ліквідності, її переливання у державні цінні папери, суттєвого нарощення прибутків банками останні 4 роки на тлі відсутності відчутного економічного зростання в країні. Все це викликає багато запитань щодо впливу банків на економіку країни і необхідність пошуку відповідей на них.

До того ж, долаючи протягом всього часу незалежності чисельні кризи, шоки і потрясіння, Україна на початку 2022 року зіткнулася з новим масштабним випробуванням – повномасштабної війною з росією. Воєнні дії охопили значну частину території країни, що несе щодня мільярдні збитки економіці і нищить її розвиток. Станом на кінець травня 2022 року збитки країни вже перетнули межу у 600 млрд доларів США [1]. Крім колосального фізичного руйнування промислових об'єктів, критичної і соціальної інфраструктури, житла, шаленого відтоку населення (людського капіталу) і

зупинки інвестицій, протягом 3 місяців війни практично повністю нівельовано досягнення України в економіці і фінансовій сфері, які були здобуті протягом останніх 5 років. Зокрема такі аспекти, як: приборкання інфляції, підвищення інвестиційного потенціалу, рекордні прибутки банківської системи тощо. За результатом 2021 року інфляція в Україні становила близько 10% [2], що у порівнянні з кризовим 2015 роком (43%) [2] - безперечне досягнення, насамперед, НБУ та здійснюваної ним політики інфляційного таргетування. На тлі відчутної стабілізації банківського сектору у 2021 р. з рекордними прибутками у 77,5 млрд грн [3], поступове пом'якшення монетарної політики НБУ разом з дієвими кроками пільгового кредитування пріоритетних галузей могло стати гарним підґрунтям для реального нарощення банками кредитування, в першу чергу, підприємств реального сектора, і стимулюванням економічного зростання в країні.

Проте війна внесла свої корективи. За прогнозами експертів ВВП впаде від 35% до 45% до кінця 2022 року, а загальні втрати України від російської агресії уже оцінюються в 1 трлн доларів США [4]. Це: прямі інфраструктурні збитки, тобто зруйновані мости, дороги, житло, будівлі. Наразі це близько 120 млрд доларів, а з урахуванням військової інфраструктури та інших цивільних витрат - понад 270 млрд доларів США; недоотриманий прибуток і не вкладені інвестиції, що оцінюються у 290 млрд доларів США; втрати, отримані внаслідок зменшення ВВП у перспективі відносно довоєнних планів, адже підприємства, які мають приносити державі доходи, зруйновані [1].

Банківський сектор за результатами 1 кварталу 2022 року також вже отримав збитки, через формування резервів під очікувані збитки від наслідків війни. Поки що у розмірі 0,16 млрд грн [3], але у перспективі очікуються значніші. Попит на кредити та банківські послуги знизився. Це та багато інших чинників чинить негативний вплив на складові операційного доходу. Зростання чистого процентного доходу в березні 2022 р. сповільнилося до 17% р/р порівняно з 35% р/р за січень-лютий. Чистий комісійний дохід скоротився за I квартал на 13% р/р через падіння в березні на 58% р/р. Комісійні доходи за 4 місяці зменшилися до 24 465 млн грн [3].

Отже, у нових обставинах воєнного часу, банківська система України отримала разючий системний шок та нові виклики. В умовах нечуваного руйнування економіки і соціальних потрясінь необхідно зберегти фінансову стабільність в країні та, при цьому, забезпечити більш-менш задовільне фінансування потреб економіки. На тлі існуючих обставин, 2 червня 2022 р. НБУ було прийнято відчутно кардинальне рішення про різке збільшення облікової ставки у 2,5 рази, з 9% до 25%, яке викликало неоднозначні судження, проте однозначно стало ще одним шоком для економіки. Такий крок НБУ є різкою зміною монетарної політики у бік рестрикційної і націлений на: не допущення розвитку інфляції і знецінення заощаджень, в тому числі, запобігаючи їх впливу з банків, нівелювання знецінення національної валюти

і збільшення привабливості інвестицій у державні облигації, зменшення тиску на валютні резерви і нормалізація курсоутворення.

Відкидаючи всю дискусійність реалізації поставлених НБУ задач, що важко оцінити в умовах надзвичайної невизначеності воєнного стану в Україні, в контексті теми нашого дослідження, таке різке підвищення облікової ставки – це, насамперед, глобальне подорожчання банківських кредитів, яке в умовах рестрикційних дій регулятора завжди відбувається швидше ніж зміна ставок за депозитами. Очевидно, це навряд чи сприяє нарощенню кредитних портфелів, ставить під загрозу згортання вже діючих програм пільгового кредитування, проте не знімає з НБУ і банків «відповідальності» за кредитування економіки і її розвиток, як в умовах війни, так і за післявоєнного відновлення. Тобто, питання забезпечення банками економічного розвитку країни не зникло, воно миттєво перенеслося у кардинально іншу площину, не втратило актуальності, а набуло нової проблемності у нових економічних і політичних реаліях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти впливу банків та, безпосередньо, банківського кредитування на розвиток економіки та економічне зростання висвітлюються такими українськими вченими як Краснова І. В., Майорова Т. В., Коваленко В. В., Корнеєв В. В., Вовчак О. Д., Геєць В. М., Дзюблюк О. В. та інші. Однак питання визначення ролі банківського кредитування на тлі повномасштабної війни та в умовах післявоєнної відбудови наразі лише формується, тому не систематизовані і потребують нового розгляду.

Мета статті – дослідити особливості впливу банків на економічний розвиток, оцінити реалії впливу банківського кредитування на економіку України та визначити перспективи ролі банківського кредитування у післявоєнному відновленні.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з наявних економічних теорій, економіка та банківська система є повністю інтегрованими, взаємопов'язаними та взаємозалежними. Банки зокрема, і фінансова система в цілому, розвивається у рамках економіки у співвідношенні частини і цілого [5, с. 65].

Взаємозв'язок економічного зростання та розвитку фінансової системи ще на початку ХХ ст. глибоко вивчав Й. Шумпетер (1912 р.), який доводив суттєву роль банківської системи в забезпеченні приросту національного доходу шляхом ефективного інвестування [6, с. 63].

Визначальна роль безпосередньо банків в економічному розвитку несе прояв через виконання ними своїх функцій: створення грошей і регулювання грошової маси, трансформаційної, стабілізаційної.

Створення грошей і регулювання грошової маси – банківська система оперативно змінює масу грошей в обігу, збільшуючи або зменшуючи її відповідно до зміни попиту на гроші. У виконанні цієї функції приймають участь всі ланки банківської системи (НБУ і комерційні банки), і вона стосується всіх напрямів банківської діяльності.

Трансформаційна функція – банки, мобілізуючи вільні кошти одних суб'єктів господарювання і передаючи їх іншим, мають можливість змінювати (трансформувати) величину й строки грошових капіталів та фінансові ризики.

Стабілізаційна функція – забезпечення сталості банківської діяльності та грошового ринку [7]

Кожна з цих функцій впливає на стабільність функціонування банків, розміри заощаджень та інвестицій, а отже, і на економічне зростання та розвиток економіки. Процеси фінансової інтеграції, транснаціоналізації та концентрації капіталу призводять до фундаментальних інституційно-структурних зрушень в економіці країни [8, с. 64]

Відповідно до першої функції – створення грошей і регулювання грошової маси, слід відмітити, що її прояв відбувається на підставі достатності рівня монетизації економіки держави. У свою чергу, на рівень монетизації економіки безпосередній вплив здійснює сталість розвитку фінансово-кредитної системи, зокрема банківської системи, який можна оцінити за досягнутою ринковою позицією банків.

Економічне зростання держави залежить, у першу чергу, від динамічного розвитку реального сектору економіки, та оцінюється за допомогою виробленого валового внутрішнього продукту. При цьому, для розвитку реального сектору завжди потрібні додаткові джерела фінансування, які мають форму кредитних ресурсів банківської системи. Все це реалізується через трансформаційну функцію, яку виконують банки.

Остання функція, що визначає роль банків в економічному зростанні – це стабілізаційна. Достатній рівень капіталізації банків та запасу їх фінансової стійкості, дозволяють їм акумуляцію та розподіл фінансових ресурсів з метою економічного піднесення усіх виробничих та обслуговуючих сфер [9, с. 182].

Проте в сучасних умовах (перманентних криз в економіці України) тренд фінансового ринку, погано корелює з трендом економіки. Де факто спостерігається деформація ролі фінансового ринку як обслуговуючого сектору економіки, який якщо її не руйнує, то і не сприяє активному розвитку.

Як показують результати аналізу банківського ринку України, поруч з окремими позитивними тенденціями його розвитку, поточна політична та економічна нестабільність, зростання інфляції, пандемія та інші обставини протягом останніх 4-5 років чинили на його стан помітний негативний вплив. Це зумовлювало банки у своїй стратегії діяти більше у напрямку підтримання фінансової стійкості, ніж у бік активного зростання, що відбивалось на розвитку як банківського ринку, так і економіки у цілому. Не остання роль у цих тенденціях належить НБУ як мега регулятору.

Основною векторною зміною у діяльності банків України, ще від часів виходу з банківської кризи 2014-2015 рр., є скорочення кредитування та нарощення портфеля цінних паперів (табл. 1).

Наведені у табл. 1 дані свідчать про постійне зменшення обсягів кредитного портфеля банків, а також його питомої ваги у структурі активів з

64,3 % у 2015 році аж до 43,7 % у 2020 році. Натомість питома вага цінних паперів в активах банків постійно зростала – з 12,8 % у 2015 р. до 35,9 % у 2020. Це пояснюється кількома основними чинниками:

- зниження кредитної пропозиції від банків, через високий рівень кредитування господарюючих суб'єктів, які завжди складали переважаючу частину кредитного портфеля, що зумовлено загальною економічною нестабільністю і низькою кон'юнктурою ринку;

- необхідність покращення якості кредитного портфелю банків і активів у цілому та зниження витрат на формування резервів в цілях стабілізації діяльності і підвищення фінансової стійкості;

- необхідність нарощення власного капіталу та покращення його структури на вимоги НБУ та в цілях виконання регуляторних вимог у цілому;

- особливості регуляторної політики НБУ у період виходу і після кризи 2014-2015 рр., що спрямована на таргет інфляції і підвищення фінансової стійкості банківської системи, в тому числі використання ОВДП в інструментах регулювання банківської ліквідності.

Таблиця 1

Окремі показники активів, портфелю кредитів та портфелю цінних паперів банків України у 2016-2021 рр.

Показник	Станом на 01.01.					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Активи банків, млн грн	1571411	1737271	1839958	1910614	1981594	2205915
Кредитний портфель банків, млн грн	1009768	1005923	1042798	1118618	1033539	963664
Цінні папери, млн грн	201520	332273	425790	480608	538943	791345
Абсолютний приріст активів банків, млн грн	50594,32	165860,54	102686,14	70656	70980	224321
Відносний приріст активів банків, %	3,33%	10,55%	5,91%	3,84%	3,72%	11,32%
Абсолютний приріст кред. портфелю, млн грн	3410	-3845	36875	75820	-85079	-69875
Відносний приріст кредитного портфелю, %	0,34%	-0,38%	3,67%	7,27%	-7,61%	-6,76%
Абсолютний приріст цінних паперів, млн грн	32592	130753	93517	54818	58335	252402
Відносний приріст цінних паперів, %	19,29%	64,88%	28,14%	12,87%	12,14%	46,83%
Питома вага кредитного портфелю в активах, %	64,3%	57,9%	56,7%	58,5%	52,2%	43,7%
Питома вага цінних паперів в активах, %	12,8%	19,1%	23,1%	25,2%	27,2%	35,9%

Джерело: авторська розробка на основі [3]

У результаті зазначених у табл. 1 змін, банкам вдавалося краще управляти ліквідністю і нарощувати дохідну базу, знижуючи ризики, що сприяло загальній стабілізації на банківському ринку. Водночас, економіка України не отримувала достатньо кредитів, що не сприяло її зростанню.

Отже, якщо прослідкувати реальний вплив (кореляцію) основних макроекономічних показників і показників розвитку банківського сектору, то загалом, стан банківської системи України можна оцінити як контрпродуктивний, а вплив скоріше недостатній ніж значний.

Проте, наведені дані є логічними, відповідно до результатів досліджень науковців щодо основних взаємозв'язків розвитку фінансової системи країни та рівня її впливу на економіку. Основні положення цих досліджень полягають у наступному [8, с. 66]:

- фінансовий розвиток дійсно сприяє економічному зростанню, але ефект послаблюється на більш високих рівнях його розвитку, і в кінцевому підсумку ефект впливу фінансового розвитку може стати негативним;

- залежно від того, на якому етапі фінансового розвитку знаходиться країна вона буде змінюватися ефект від зростання фінансового ринку від позитивно значного до відчутно негативного;

- концептуально, існує кілька каналів, через які високі рівні фінансового розвитку можуть негативно впливати на економічне зростання. Зокрема, занадто багато фінансових ресурсів збільшує частоту і амплітуду підйомів і спадів у країні, і в кінцевому рахунку, в гіршому становищі щодо забезпечення економічного зростання опиняються країни з більш низьким рівнем реального ВВП;

- крім того занадто багато фінансів веде до нецільового використання ресурсів і людського капіталу, та перерозподілу капіталу від виробничих секторів до фінансового сектору. Тобто, відбувається фінансіалізація економіки з деформацією економічної ролі фінансового ринку;

- загострюється питання морального ризику, коли дуже великий банківський сектор займає основну частку в доходах за рахунок розвитку спекулятивних операцій, що призводять до нераціонального використання ресурсів.

Отже, у цілому, фінансовий розвиток буде сприяти економічному зростанню при досягненні оптимального співвідношення між рівнем розвитку фінансових інститутів та рівнем регулятивної та монетарної політики центрального банку. Прим цьому і перша, і друга вимоги мають бути адекватними рівню розвитку реального сектора економіки. Чого не можна сказати про українські реалії.

Так, не зважаючи на наявність тісного кореляційного зв'язку між обсягами кредитування корпоративних клієнтів банками України і такими економічними показниками як: обсяг ВВП, обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), капітальні інвестиції (з рівнем кореляції 0,812,

0,853 та 0,740 відповідно), що доведено емпіричним шляхом [10, с. 181], суттєвих зрушень у економічному зростанні це не дало. Тобто, стрімкий і потужний розвиток фінансово-банківської сфери впродовж різних періодів за останні 15 років, не дав такого ж потужного розвитку реальній економіки, про що свідчать порівняльні дані про основні показники діяльності банків і обсягів ВВП. Так було і під час буму кредитування 2006-2008 рр., і перед банківською кризою 2014-2015 рр.

Така ж кореляція відбувалась протягом останніх років. Так, впродовж 2020 року грошова маса зросла майже на 29%, її співвідношення до ВВП на 8 в. п. до 44%, проте економіка в реальному вимірі скоротилася на 4% [3].

Також за 10 місяців 2021 року кредитування корпорацій в гривні зросло на понад 40% у річному вимірі проте економічне зростання в цілому виявилось помірним (у III кварталі 2021 року реальний ВВП України зріс на 2,7% р/р, а за 9 місяців 2021 року – на 2,2% до відповідного періоду минулого року) [3].

Тому не варто абсолютизувати позитивний вплив на економіку від зростання монетарних і кредитних агрегатів.

Отже, наведені дані підтверджують, що тренд фінансового ринку, зокрема розвиток банківського сектору, в тому числі останні 5 років слабо корелює з трендом економіки. З цього приводу виникає багато дискусій, учасники яких або виступають з критикою банків щодо «небажання» останніх кредитувати реальний сектор економіки, або захищають їх, наводячи достатньо вагомих важелів на захист такої поведінки. Ці позиції почасти підтверджують статистичні дані про зміну обсягів і структуру активів банків (табл. 1).

Водночас вважаємо, що лише монетарних інструментів, зокрема «накачування» економіки кредитами, не достатньо для економічного зростання. Не можна перекладати левову частку відповідальності на комерційні банки і НБУ. Поруч з інтенсивним розвитком кредитних процесів паралельно мають відбуватися й інші зміни в економіці.

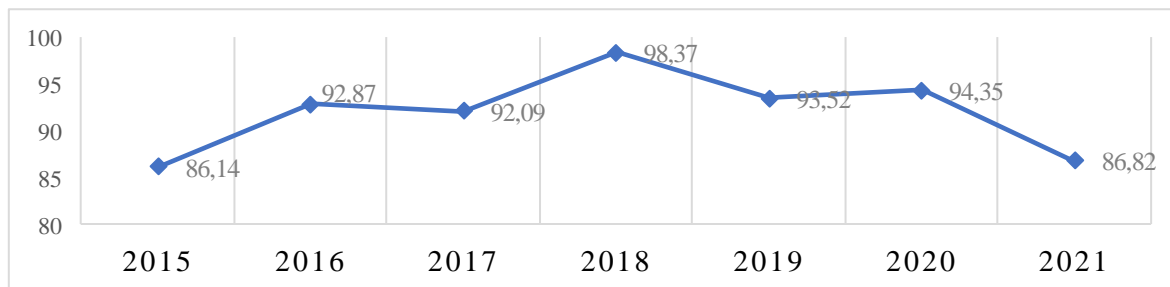
Наша позиція й в тому, що, з одного боку, розуміємо всю необхідність більш активного включення банківських установ до кредитування господарюючих суб'єктів, проте, з іншого, розділяємо ту обережність, яку наразі проявляють банкіри щодо направлення ресурсів у надто ризиковані кредитні активи, ще й за умов такої значної невизначеності.

На тлі попереднього негативного досвіду невдалого управління ліквідністю як окремими установами, так і на рівні банківської системи, що призвело до втрати платоспроможності і банкрутства майже половини банків в Україні і спровокувало банківську кризу 2014-2015 рр., таку обережну стратегію банків можна цілком виправдати.

Хоча не слід відкидати і той факт, що починаючи ще з 2015 року (навіть у період виходу з кризи) в банківській системі України спостерігається постійний надлишок короткострокової ліквідності, про що свідчать дані про динаміку

середньозваженого нормативу ліквідності по рокам (рис. 1). Нормативне значення короткострокової ліквідності встановлене НБУ в розмірі 60%.

Рис.1. Динаміка нормативу короткострокової ліквідності (Н6) по банківській системі України у 2015-2021 рр., %
Джерело: [3]

З рис. 1 видно, що тривалий час в банківській системі України наявна надлишкова ліквідність. Це означає, що банки не використовують ресурси максимально ефективно та втрачають потенційний дохід.

Про надлишкову ліквідність також свідчать виконання нового нормативу LCR (жорсткіший порівняно з Н6) групою системно важливих банків (табл. 2).

Як показують дані табл. 2, навіть за нещодавно введеними показниками має місце надлишкова ліквідність. Ситуацію підтверджує і виконання банками показника NSFR, який тільки у 2021 р. введено до обов'язкових і його нормативне значення значно знижено, у порівнянні із кінцевим значенням (80% на відміну від 100%).

Таблиця 2

Виконання коефіцієнту покриття ліквідністю (LCR) у розрізі найбільших системно важливих банків України у 2020-2021 рр., %

Банки	Показник							
	LCR _{вв}				LCR _{ів}			
	2020	2021	Зміна	До нормативу	2020	2021	Зміна	До нормативу
АТ Укрексімбанк	362,55	310,49	-52,07	310,49%	476,15	358,55	-117,60	358,55%
АТ Райффайзен Банк Аваль	322,27	313,61	-8,66	313,61%	502,15	308,99	-193,17	308,99%
АТ ПУМБ	274,78	184,27	-90,52	184,27%	165,89	212,80	46,91	212,80%
АТ Ощадбанк	279,59	348,41	68,82	348,41%	237,65	220,24	-17,41	220,24%
АТ КБ ПриватБанк	262,37	284,14	21,78	284,14%	197,34	213,11	15,77	213,11%
АТ "УКРСИББАНК"	420,60	284,29	-136,31	284,29%	418,99	215,05	-203,95	215,05%
АТ "АЛЬФА-БАНК"	361,17	254,08	-107,09	254,08%	944,37	448,53	-495,84	448,53%

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Але вже у середині 2021 р. найвпливовіші крупніші банки в Україні показували значне перевищення нормативного показника (табл. 3).

Таблиця 3

Виконання коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма та іноземними валютами найбільшими банками України у 2021рр., %

Банки	NSFR	
	Показник у 2021р.	Виконання до нормативу
АТ "Укрексімбанк"	136,72	170,90%
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	143,82	179,78%
АТ "ПУМБ"	138,60	173,25%
АТ "Ощадбанк"	167,36	209,19%
АТ КБ "ПриватБанк"	138,73	173,41%
АТ "УКРСИББАНК"	164,04	205,05%
АТ "АЛЬФА-БАНК"	148,73	185,91%

Джерело: авторська розробка на основі [3]

Наведені вище дані показують, що в банківській системі України існує вагомий надлишок ліквідності, що, в контексті максимізації доходів, свідчить про втрачання потенційних можливостей генерування додаткового доходу.

Окрім недоотримання доходів, надлишкова ліквідність банків тісно пов'язана з недокредитуванням економіки та перенаправлення вільних ресурсів у державні цінні папери (див. табл. 1). Саме такі дії дозволяють банкам підтримувати ліквідність на високому рівні, але й не втрачати максимально доходів. Тому що переважаюча кількість цінних паперів у портфелі банків високодохідні і рефінансується НБУ (табл. 4).

Проте проблемою є не саме вкладання коштів у цінні папери, а структура портфелю. Нажаль, в інвестиціях банків у цінні папери не просто переважають, а домінують ОВДП та депозитні сертифікати (ДС) НБУ, що полегшує управління ліквідністю, але чинить деструктивний вплив на економіку. Такі вливання банків у державні ЦП приховано фінансують дефіцит бюджету.

Таблиця 4

Окремі показники портфелю цінних паперів банків України у 2019-2021 рр.

Показник	Станом на			Темп приросту, %
	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	2020/2018
Сукупні активи банків	1 934709572	1 982628373	2210647482	14,26%
Портфель цінних паперів банків	477284568	535114877	786276138	64,74%
у т. ч. ОВДП	378344026	334283085	518778929	37,11%
у т.ч. що рефінансуються НБУ	469943183	518672660	750579402	59,72%

Питома вага ЦП, що рефінансуються НБУ у портфелі ЦП банків, %	98,46 %	96,93 %	95,46%	-3,04%
Питома вага ОВДП у портфелі ЦП банків, %	79,27 %	62,47 %	65,98%	-16,77%
Питома вага ОВДП у сукупних активах банків, %	19,56 %	16,86 %	23,48%	20,04%
Коефіцієнт активності інвестиційної діяльності банків	24,67%	26,99 %	35,57%	44,18%

Джерело: авторська розробка на основі [3]

Як свідчать дані табл. 4, за аналізований період постійно зростає не лише показник інвестиційної активності банків (з 24,67% у 2019 до 35,57% у 2021), що можна вважати позитивним, з огляду на диференціацію активів банків. А динамічно збільшується й питома вага ОВДП (з 19,56 % у 2019 до 23,48% у 2021), що характеризує частку прихованого фінансування дефіциту бюджету. Отже, замість стимулювання розвитку економіки, через кредитування, банки України все активніше долучаються до фінансування державних боргів.

Слід зазначити, що зазначеним змінам сприяє політика рефінансування НБУ, а також політика облікової ставки (рис. 2).

Рис.2. Динаміка зміни облікової ставки НБУ у 2017-2021 рр., %

Джерело: авторська розробка на основі [3]

Описані на рис. 2 зміни облікової ставки, зумовлені тим, що однією з основних проблем сучасного грошово-кредитного ринку України довгий час залишалась нестабільність національної валюти і зростання темпів інфляції.

Ще наприкінці 2021 року правління НБУ ухвалило рішення підвищити облікову ставку до 9% річних, що було спрямовано на нівелювання впливу додаткових проінфляційних ризиків, поліпшення інфляційних очікувань, хоча й основні чинники зростання інфляції у другому півріччі 2021 році мали переважно не монетарний характер. Ключовими ризиками для економіки вже тоді були: ескаляція Росією військового конфлікту та довший, ніж очікувалося раніше, ціновий сплеск у світі, тому у разі подальшої реалізації інфляційних

ризиків НБУ вже тоді був готовий підвищувати ключову ставку і далі [11]. Описані зміни і події навряд сприяли активізації на кредитному ринку.

Отже, банки дійсно забагато вкладали в депозитні сертифікати НБУ і ОВДП протягом останніх років. І, очевидно, будуть далі нарощувати портфель у зв'язку з підвищенням облікової ставки і суттєвим погіршенням ринкової кон'юнктури. Проте, чому так відбувається? - відповідь на питання лежить у площині, що знаходиться не лише під впливом НБУ чи банків, а виходячи з сукупних макроекономічних диспропорцій, і не просто тому що банки «не хочуть» кредитувати реальний сектор економіки.

Не можна не погодитися і з тим, що в сьогоденнішніх українських реаліях проведення відверто ризикової кредитної політики скоріше наразить банки на невинувдані втрати від кредитування та спровокує погіршення їх фінансового стану (фінансової стійкості), ніж посприє зростанню економіки.

Аналізуючи кредитні активи банків України, приходимо до висновку, що їх якість досі бажає кращого. Незважаючи на те, що за останні 3 роки ситуація зі списанням непрацюючих кредитів помітно покращувалась (частка непрацюючих кредитів поступово скорочується з 2018 року), їх рівень у сукупному кредитному портфелі банків досі залишається великим. У 2021 році в результаті списання банками зарезервованих непрацюючих кредитів та активізації кредитування відбулося найсуттєвіше за останні роки зниження частки NPL - на 11 в.п. з 41% на 1 січня 2021 року до 30% на 1 січня 2022 року. Поточний показник є найкращим результатом із початку 2017 року, відколи обсяг NPL визначається за оновленою методологією [12].

Наведені вище обставини розвитку банківської системи України ніяк не сприяють активному нарощенню кредитування і доволі виправдовують спрямування банками значних ресурсів до державних цінних паперів (ОВДП і депозитних сертифікатів НБУ).

Водночас відмітимо той факт, що формування надприбутків банківської системи за рахунок вкладень в депозитні сертифікати НБУ та ОВДП є дещо перебільшеними. Доходи банків від ДС впродовж 2020-2021 років становлять близько 10%, а доходи від вкладень в ОВДП близько 20% сукупних доходів. При цьому, відомим є факт, що банківська система згенерувала суттєвий портфель вкладень в ОВДП в результаті програм рекапіталізації державних банків та націоналізації окремих банківських установ. Потому, без урахування «неринкових ОВДП» в портфелях банків частка таких доходів (від ДС та ОВДП) в загальних доходах скорочується до рівня 15-20% від загальних доходів, що, очевидно, не є вирішальним фактором високої прибутковості банківської системи [12]. Аналіз даних про зміни у обсягах і структурі операційних доходів і витрат банків у 2020-2021 рр. свідчить про суттєве зниження питомої ваги процентних доходів і витрат банків у цілому, та нарощенні комісійних доходів і збільшення їх ваги у загальних доходах. Це

відбувається за рахунок розширення спектру послуг, зокрема дистанційних, і підвищення технологічності операцій.

Також слід враховувати, що самі банки, будучи особливими фінансовими посередниками, на які покладено виконання конкретних функцій, діють у межах певного економічного середовища, яке чинить на них свій вплив і зумовлює до дій відповідно кон'юнктури, що складається. Тому марно і, навіть, дивно чекати, щоб в умовах воєнного стану, які позначаються надзвичайною невизначеністю і зростанням системних ризиків, банки стали нарощувати кредитний портфель інтенсивніше, ніж то було до початку воєнних дій, а у структурі портфеля сталися зміни на користь довгострокових інвестиційних кредитів. На нашу думку, основним таргетом у короткостроковій перспективі мають залишатися короткострокові, помірено ризикові кредити з високою маржинальністю, зокрема поточне споживче кредитування та кредитування оборотного капіталу підприємств з низьким рівнем ринкової волатильності. В умовах значної невизначеності, зрозумілим пріоритетом для банків стає не нарощення активів, а забезпечення фінансової стійкості. Це є розумним, в тому числі у контексті середньострокової макроекономічної стабільності, в цілях забезпечення економічного зростання у довгостроковій перспективі. Нестійкі банки не зможуть бути міцними підвалинами для кредитування у майбутньому.

Не слід забувати й про те, що банки були, є і залишаються комерційними структурами, які мають такі цілі як: отримання прибутку, збереження вартості капіталу та активів. Тому банківські функції вони намагаються реалізовувати з врахуванням інтересів своїх інвесторів, вкладників та кредиторів. Всі банки, що наразі функціонують в Україні, за останні 15 років пережили дві потужні кризи (глобальну фінансову 2008 року та банківську 2014-2015 рр.), набули болючого досвіду втрати активів, шалених збитків, втрати ресурсів і довіри клієнтів. А тому, навряд чи хочуть повторити це знову, принаймні, не з власної волі повторюючи помилки над ризикованого кредитування і слабкої диференціації.

Тому, очікуваними з боку банків у середньостроковій перспективі є:

- дії у напрямку нарощення інших видів неризикової діяльності (дистанційне обслуговування, комісійні операції тощо)
- вкладання у активи з низьким ступенем ризику та помірною дохідністю, до яких в українських реаліях не можна віднести кредитування реального сектору економіки, тим більше інвестиційне;
- оптимізація витрат, з мінімізацією резервів на ризики та з подальшим скороченням відділень та персоналу.

Це не означає повне згортання банками кредитування, а лише його ще виразніше переформатування на такі засади:

- загальне ужорсточення умов кредитування і вимог до позичальників;
- спрямування на фінансуванні оборотного капіталу постійних клієнтів з маржинальних галузей;

- можлива переорієнтація для багатьох установ на сегмент споживчого кредитування (як то вже відбувалося після кризи 2008 року);
- фокусування на короткострокових і високомаржинальних кредитних продуктах.

Отже, можна сказати, що основним завданням банків стає мінімізація витрат, в тому числі на формування резервів під неякісні активи, та максимізація доходів від низько ризикованих операцій.

В той же час, важливою ціллю у цей період має стати підтримання банками на необхідному рівні фінансової стійкості і недопущення впливу депозитів, а отже збереження ресурсного потенціалу для майбутнього кредитування і відновлення економіки.

Проте, на нашу думку, навіть така реалізація кредитного сценарію банками, за нових процентних ставок (вартості кредитів), зниження реальних доходів населення і скорочення виробництва, а отже, потенційного попиту на кредити, буде оптимальною в умовах значної невизначеності і має право на продовження щонайменше до закінчення воєнних дій. Реалізуючи такий сценарій, банки продовжать виконувати функції щодо забезпечення потрібних трансформацій на грошовому ринку, і їх вплив можна буде вважати мінімально достатнім.

Інше питання роль банківської системи у післявоєнному відновленні України. Якою вона має бути і яке місце мають зайняти банки у забезпеченні економічного розвитку країни, виразимо у таких положеннях.

1. Банківська система має залишатися не лише джерелом ресурсів для відновлення економіки і її зростання, а й оплотом стабільності. У цьому аспекті визначальним для стабілізації банківської системи та забезпечення економічного зростання був і залишається регулятивний вплив державних інституцій (центрального банку, уряду та інших структур) [8, с. 69]. Важливим напрямом діяльності має бути забезпечення фінансової стабільності та розвиток макропруденційного регулювання, що концентруватиме увагу на системних ризиках і збереженні довіри суб'єктів економіки до банківської системи.

2. Банки мають залишитися флагмани фінансування майбутньої відбудови економіки, забезпечуючи як здійснення якісного розрахункового так і кредитного обслуговування клієнтів. Для цього у них є ресурсний і технологічний потенціал, який необхідно зберегти.

Водночас для активного впровадження кредитування має бути створені відповідні умови. Зокрема:

- не допустити нову кризу довіри до банків і банківської систем. Важливу роль у цьому питанні відіграє політика центрального банку щодо забезпечення стабільності банківської системи, здатної протистояти новим зовнішнім та внутрішнім шокам;
- забезпечити збереження і збільшення ресурсної бази банків з урахуванням того, що реальними грошовими ресурсами для банківських інвестицій є вклади населення у банках;

- створення механізму стимулювання довгострокового кредитування банками через упровадження цільового довгострокового рефінансування Національним банком України банків, виходячи з наявності високоефективних інноваційних проектів, що мають стратегічний пріоритет з точки зору цілей державної економічної політики, орієнтованої на довгострокове економічне зростання [14, с. 201];
- не допустити згортання програм пільгового цільового кредитування (на кшталт впровадженим протягом 2020-2021 рр. «5, 7, 9») та вдосконалити механізм державних дотацій відсоткових ставок за інноваційними кредитами і кредитами у пріоритетні галузі економіки;
- забезпечити державне страхування інноваційних кредитів, інвестиційних ризиків і надання державних гарантій за стратегічно пріоритетними напрямками інвестиційного фінансування;
- у посткризовий період для банків, які кредитують малий і середній бізнес, запровадити заходи з диференціації економічних нормативів залежно від частки інвестиційних кредитів в реальному секторі економіки [14, с. 201].

3. Активізація банківського кредитування у післявоєнному відновленні економіки має відбуватися разом із діями щодо підвищення інвестиційної привабливості і нарощення інвестиційного потенціалу України. Очевидним є факт, що відновити, тим більше як можна швидше, українську економіку після таких масштабних руйнувань і очікуваного відкату не вбачається можливим за рахунок лише внутрішніх ресурсів країни. Тому важливим аспектом, поруч із збереженням ресурсного потенціалу банків України, є максимальне залучення зовнішнього фінансування, як шляхом прямих інвестицій, так і кредитів міжнародного фінансового ринку.

Закінчуючи відмітимо, що надмірне перекладання відповідальності за економічне зростання лише на банківську систему не є конструктивним.

Така позиція закріплена тим, що здійснити структурні зміни в економіці ніяк не можна лише монетарними інструментами. Погоджуємося з думкою, що не слід напряму порівнювати політику НБУ з політикою центральних банків (ЦБ) найбільш розвинутих країн світу (ФРС, ЄЦБ чи банку Англії) і прагнути досягти економічного зростання переважно засобами монетарного стимулювання (насичення економіки грошима). Політику НБУ краще порівнювати з політикою ЦБ країн, які розвиваються та впроваджують інфляційне таргетування. Грошово-кредитна політика має повертати інфляцію до цілі, що відповідатиме довгостроковим цілям розвитку держави [13].

Тому, на тлі розгортання інфляції у 1 кварталі 2022 р. вже до позначки 16%, крок НБУ у бік підвищення облікової ставки є виправданим, хоча й шокуючим. Наразі реальне сприяння Національного банку економічному зростанню (гальмуванню спадання економіки) не може бути виражено інакше ніж шляхом забезпечення цінової та фінансової стабільності, такі кроки є

першочерговими і цілком відповідають цілям НБУ щодо сприяння економічному розвитку.

Загалом, посилення ролі банківської системи у забезпеченні економічного зростання країни потребує досягнення рівноваги між рівнем інфляції та темпами економічного зростання. Саме це має забезпечити відновлення кредитного потенціалу банківської системи України у посткризовий період і, на цій основі, зростання обсягів банківського кредитування пріоритетних галузей економіки, а також і їх ефективності [14, с. 202].

З боку НБУ протягом останніх років було проведено велику роботу з оздоровлення фінансової системи, зміцнення нагляду та регулювання, розвитку інструментарію для підтримки фінансової стабільності. І це зробило реальний внесок у те, що Україна зіткнулася з новим випробуванням (падінням економіки від воєнних дій) більшою мірою захищеною від зовнішніх ризиків і підготовленою до нових сплесків волатильності ніж то було 3-5 років тому.

Необхідно зазначити, що економічне зростання України протягом останніх років і так було незначним (порівняно з країнами, які розвиваються). І це той результат, який ми матимемо і надалі без структурних змін. Якщо намагатися пришвидшити економічне зростання лише монетарними інструментами, отримаємо або інфляцію, або бульбашки на фінансових ринках.

Тому що політика підтримки макроекономічної стабільності дозволяє лише стабілізувати економіку біля її поточного потенціалу. Сама по собі грошово-кредитна політика не впливає на потенціал економіки, але створює умови для інвестицій, які будуть підвищувати продуктивність праці та переміщати ресурси в галузі, за якими майбутнє. Водночас, збільшити потенціал, використати всі можливості, які є у економіки для того, щоб прискорити економічне зростання і, зрештою, збільшити добробут населення, можна лише за рахунок комплексних структурних перетворень. Таких перетворень, які сприятимуть перерозподілу ресурсів — і трудових, і фінансових — у сфери з більшою віддачою, з більшою продуктивністю, що створюють більшу додану вартість [13].

Висновки. Роль банків у економічних процесах залишається значущою за різних умов і на різних стадіях економічного циклу. Водночас вплив банків на економіку різниться залежно від інших економічних, соціальних і політичних чинників і може бути як позитивним, так і контр продуктивним. Насичення кредитами економіки є очевидною передумовою економічного розвитку країни і її економічного зростання. В той же час, характер впливу банків на економіку України, переважно, не можна назвати конструктивним, хоча це зумовлено рядом об'єктивних причин. Протягом останніх років характерним для банків є гальмування кредитування до «кращих часів», натомість першочерговими завданнями стають забезпечення фінансової стійкості, прибутковості та збереження ресурсного потенціалу. Проте, кредитування банками господарюючих суб'єктів не є панацеєю вирішення структурних дисбалансів

економіки і може стати потужним важелем економічного зростання лише за умови відповідної комплексної перебудови економіки на всіх рівнях і у всіх сегментах. Відновлення банками і збільшення масштабів кредитування має відбуватися паралельно із активним залученням іноземного фінансування і можливе лише за умов збереження фінансової стабільності і внутрішнього ресурсного потенціалу. За оптимістичного сценарію це призведе до поступового зростання економіки, що покращить інвестиційний потенціал країни і дасть змогу прискорити економічний розвиток. Синергетичний ефект від використання внутрішнього ресурсного потенціалу банками України і залучення зовнішніх інвестицій матиме не лише економічний ефект. Нарощення виробництва – це нові робочі місця, вирішення проблеми зайнятості населення і скорочення безробіття. Це, в свою чергу, сприяє вирішенню демографічної проблеми і має виражену соціальну спрямованість. В умовах післявоєнної розбудови економіки України банківське кредитування має зайняти провідне місце, проте будуватися на оновлених засадах взаємодії з регуляторними інституціями і зовнішніми інвесторами. Ці питання потребують глибшого вивчення і є предметом майбутніх досліджень.

Література:

1. BBC News Україна. Зростання цін та діра в бюджеті. Як виживає Україна під час війни. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61594911>
2. Простобанк. Індекс інфляції з 2000 по 2022 рр. https://www.prostobank.ua/spravochniki/indikatory_rynka/inflation_index
3. Офіційний сайт НБУ. Статистика. <https://bank.gov.ua/ua/statistic>
4. РБК – Україна. Як впаде економіка України через війну і чим заповнити ці втрати. <https://www.rbc.ua/ukr/news/tsena-voyny-upadet-ekonomika-ukrainy-vospolnit-1650305048.html>
5. Корнєєв В. В. Особливості і нові можливості розвитку банківської системи України/ В.В.Корнєєв / Криза банківської системи: причини і шляхи виходу// Матеріали Науково-практичної конференції, м. Київ, 10 червня 2015 року/ Асоціація українських банків: Університет банківської справи НБУ (м. Київ); відп. ред. С.М. Аржевітін. К.: УБС НБУ, 2015. 143 с. С. 65—67.
6. Furkani H., Mylyany R. Islamic Banking and Economic Growth: Empirical Evidence from Malaysia. *Journal of Economic Cooperation and Development*. 2009. No 30 (2). P. 59–74.
7. Про банки і банківську діяльність: Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 07.12.2000 № 2121-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
8. Краснова І. В. Роль та місце банківської системи в забезпеченні економічного зростання в умовах фінансової інтеграції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №21. С. 63-69.
9. Коваленко В. Роль банків в економічному зростанні в умовах глобалізації фінансового простору [Текст] / Вікторія Коваленко // Сучасні детермінанти фіскальної політики : локальний та міжнародний вимір : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. [Тернопіль, 8-9 верес. 2021 р.] / редкол. : О. М. Десятнюк, А. Я. Кізіма, О. І. Тулай [та ін.]. – Тернопіль : ЗУНУ, 2021. – С. 181-183.
10. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. № 3 (45), 2020. – с. 176-183.
11. Данилишин Б.: Інфляція 2021. *Investory Neus*. <https://investory.news/bogdan-danilishin-inflyaciya-2021>

12. Офіційний сайт НБУ. Частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 30% на початок 2022 року. <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>

13. Фурман В. Чи може НБУ пришвидшити економічне зростання? Міфи і реальність. Економічна правда. <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/11/681306/>

14. Фінансова система та її роль у забезпеченні розвитку економіки України : монографія / [колектив авторів] ; за заг. ред. В. В. Карцевої. – Полтава : ПУЕТ, 2019. – 254 с.

References:

1. BBC News Ukrayina. (2022), Zrostannia tcin ta dira v budjeti. Yak vyzyvaye Ukrayina pid chas viyny. [Rising prices and a hole in the budget. How Ukraine survives during the war.] Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61594911> [in Ukrainian]

2. Prostobank (2022) Indeks infliatciyi z 2000 po 2022 rr. [Inflation index from 2000 to 2022] Retrieved from https://www.prostobank.ua/spravochniki/indikatory_rynka/inflation_index [in Ukrainian]

3. Ofitciynyi sait NBU. Statystyka. [Official site of the NBU. Statistics.] Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic> [in Ukrainian]

4. RBK-Ukrayina. (2022) Yak vpade ekonomika Ukrayiny cherez viynu I chym zapovnyty tci vytraty. [How Ukraine's economy will fall due to the war and how to make up for these losses] Retrieved from <https://www.rbc.ua/ukr/news/tsena-voyny-upadet-ekonomika-ukrainy-vospolnit-1650305048.html> [in Ukrainian]

5. Kornieiev, V.V. (2015), Osoblyvosti I mozlyvosti bankivskoi systemy Ukrayiny. Materialy naukovoi praktychnoi konferentsii [Features and opportunities of the banking system of Ukraine, Kryza bankivskoi systemy: prychny i shliakhy vykhodu. Proceedings of the scientific practical conference], Universytet bankivskoi spravy NBU, Kyiv, Ukraine, 10 June, pp. 65—67. [in Ukrainian]

6. Furkani H., Mylyany R. (2009) Islamic Banking and Economic Growth: Empirical Evidence from Malaysia. Journal of Economic Cooperation and Development. 30, P. 59–74.

7. Zakon Ukrainy Pro banky I bankivsku diyalnist : pryiniaty 07.12.2000 № 2121-III. Law of [Law of Ukraine on Banks and Banking from 07.12.2000 № 2121-III.] Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>. [in Ukrainian]

8. Krasnova I.V. (2016) Rol ta misce bankivskoi systemy v zabezpechenni ekonomichnogo zrostannia v umovah finansovoi integratsiyi. [The role and place of the banking system in ensuring economic growth in terms of financial integration]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience*. 21, 63-69. [in Ukrainian]

9. Kovalenko, V.V. (2021), Rol bankiv v ekonomichnomu zrostanni v umovah globalizatsiyi finansovogo prostoru. Materialy naukovoi praktychnoi konferentsii [The role of banks in economic growth in the globalization of the financial space. Proceedings of the scientific practical conference], Ukraine, Ternopil, 8-9 September, pp. 181-183. [in Ukrainian]

10. Kremen, V.M., Kremen, O.I., Guliyeva, L.P. (2020) Rol bankivskogo kredytuvannia u rozvytku ekonomiky Ukrayiny. [The role of bank lending in the development of Ukraine's economy]. *Problemy ekonomiky - Problems of the economy*. 3, pp. 181-183. [in Ukrainian]

11. Danylyshyn, B. (2021) Infliatciya 2021. [Inflation 2021]. *Investory News*. Retrieved from <https://investory.news/bogdan-danilishin-inflyaciya-2021> [in Ukrainian]

12. Ofitciynyi sait NBU. (2022) Chastka nepratsuyuchykh kredytiv (NPL) v Ukrayini stanovyla 30% na pochatok 2021 roku [The share of non-performing loans (NPLs) in Ukraine was 30% at the beginning of 2022]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> [in Ukrainian]

13. Furman, V. (2021) Chy moze NBU pryshvydshyty ekonomichne zrostannia? Mify ta realnist. [Can the NBU accelerate economic growth? Myths and reality] *Ekonomichna Pravda - Economic truth*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/11/681306/> [in Ukrainian]

14. Kartceva, V.V. (Ed.). (2019) Finansova sistema ta yiyi rol u zabezpechenni rozvytku ekonomiky Ukrayiny [The financial system and its role in ensuring the development of Ukraine's economy] Poltava: PUET [in Ukrainian]

